

Sygn. akt I CSK 1771/22

POSTANOWIENIE

Dnia 24 czerwca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z wniosku A. S. R.
z udziałem S. R. oraz Rzecznika Praw Dziecka
o ustalenie, że orzeczenie sądu obcego nie podlega uznaniu,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 24 czerwca 2022 r.,
na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawczynie
od postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 8 lipca 2021 r., sygn. akt I ACz (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wnioskodawczynie A. S. R. wniosła o ustalenie, że orzeczenie belgijskiego Sądu Odwoławczego w (...) z 28 maja 2018 r., sygn. akt 2015/FK/25 – (...) nie podlega uznaniu na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej. Jako podstawę wniosku wskazała art. 1148 k.p.c. oraz art. 23 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) Nr 1347/2000 (dalej „rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003”). Uczestnikami postępowania byli S. V. R. oraz Rzecznik Praw Dziecka.

Postanowieniem z dnia 21 stycznia 2021 r. Sąd Okręgowy w P. na podstawie art. 235² § 1 pkt 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. pominął wnioski o przesłuchanie uczestnika postępowania, o przesłuchanie w charakterze świadka M. R. oraz o przeprowadzenie dowodów z dokumentów niedołączonych do akt sprawy, a w kolejnych punktach oddalił wniosek o ustalenie, że orzeczenie sądu obcego nie podlega uznaniu i orzekł o kosztach postępowania. Ustalił, że w postępowaniu o wydanie dzieci toczącym się w trybie uregulowanym przepisami konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzonej w Hadze z dnia 25 października 1980 r. (Dz.U. 1995 Nr 108, poz. 5, dalej „konwencja haska”). Sąd Okręgowy w P. postanowieniem z 20 czerwca 2017 r. oddalił wniosek o wydanie wspólnych dzieci małżonków R. do Holandii. Wydział Rodzinny Sądu Pierwszej Instancji w (...) został zawiadomiony o tej decyzji w ramach procedury przewidzianej w art. 11 ust. 6 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 i podjął postępowanie w trzech połączonych sprawach. W postępowaniu tym Sąd Apelacyjny w (...) wydał wyrok z 28 maja 2018 r., którego dotyczy niniejszy wniosek. W orzeczeniu tym przyznał ojcu wyłączne prawo do opieki nad dziećmi, ustalił, że dzieci będą miały przy nim główne miejsce zamieszkania oraz stwierdził, że decyzje te pociągają za sobą powrót dzieci do Belgii. Sporządzone zostało także świadectwo przewidziane w art. 42 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003.

W oparciu o te ustalenia Sąd Okręgowy stwierdził, że orzeczenie belgijskiego Sądu Odwoławczego w (...) z 28 maja 2018 r. nie podlega uznaniu na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, gdyż orzeczenie to, jako wydane przez sąd pochodzenia, w ramach procedury uregulowanej w art. 11 ust 6 - 8 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003, dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej, skutkujące nakazaniem powrotu dziecka, jest wykonywane w trybie art. 40 i 42 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003, co wyklucza możliwość sprzeciwienia się uznaniu wyroku przez sąd kraju wykonania.

Sąd Okręgowy wyjaśnił, że nie potwierdziły się zarzuty wnioskodawczyni, jakoby orzeczenie belgijskiego sądu odwoławczego było nieprawomocne, a sąd ten nie miał jurysdykcji w zakresie decydowania o odpowiedzialności rodzicielskiej i kontaktach z dziećmi. Ocena, czy przy wydawaniu świadectwa w oparciu o art. 42 ust. 2 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 zachowane zostały wymagania

przewidziane w tym artykule, należy wyłącznie do właściwości sądów państwa pochodzenia orzeczenia zaopatrzonego w świadectwo. Zaznaczył jednak, że zarzuty wnioskodawczyni, jakoby świadectwo zostało sfałszowane nie miały żadnego wsparcia dowodowego. Zwrócił też uwagę, że wysłuchanie dziecka przez sąd państwa pochodzenia nie w każdym wypadku jest konieczne. Zdaniem Sądu Okręgowego sąd belgijski należycie przedstawił merytoryczne przyczyny swego rozstrzygnięcia w kontekście dbałości o dobro małoletnich dzieci. Ustalił, że nie ma przeciwwskazań do powrotu matki z dziećmi do Belgii, w szczególności ryzyka zastosowania wobec niej aresztu, oraz potwierdził instytucjonalne wsparcie dla wnioskodawczyni w przypadku podjęcia decyzji o powrocie.

Sąd Apelacyjny, który rozpoznał sprawę na skutek zażalenia wnioskodawczyni zażalenie to oddalił. Podkreślił, że poza sporem pozostawał fakt uprowadzenia przez wnioskodawczynię dzieci z terytorium Belgii na terytorium Polski. W związku z tym, w sprawie mają zastosowanie przepisy rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (dalej „rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003”), stanowiące uzupełnienie przepisów konwencji haskiej.

Sąd Apelacyjny podzielił argumentację Sądu Okręgowego po przeanalizowaniu obu podstawowych aktów prawnych mających zastosowanie w niniejszej sprawie, orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz orzeczeń sądów polskich. Podkreślił, że wyrok Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 28 maja 2018 r., którego dotyczy wniosek, jest orzeczeniem wydanym w trybie przewidzianym w art. 11 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 i stanowi orzeczenie, o którym mowa w art. 11 ust. 8. Jego wydanie poprzedziło bowiem wydanie przez sąd miejsca stałego pobytu dzieci (sąd belgijski), orzeczenia nakazującego powrót do Belgii uprowadzonych dzieci (wyrok Sądu Rodzinnego w Leuven z dnia 2 września 2015 r.). Następnie na podstawie art. 13 konwencji haskiej wydane zostało przez sąd kraju uprowadzenia dzieci, a więc sąd polski, postanowienie Sądu Okręgowego w P. z dnia 20 czerwca 2017 r., odmawiające powrotu dzieci na terytorium Belgii (art. 11 ust. 6 rozporządzenia Rady (WE) nr

2201/2003). Wydanie tego orzeczenia spowodowało wszczęcie postępowania przed jedynie właściwym sądem miejsca stałego pobytu dzieci, zakończone wydaniem orzeczenia Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 28 maja 2018 r. nakazującego powrót dzieci na terytorium Belgii. W stosunku do tego orzeczenia wydane też zostało świadectwo przewidziane w art. 42 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003. W myśl art. 11 ust. 8 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003, orzeczenie to podlega wykonaniu zgodnie z sekcją 4 rozdziału III, a więc na podstawie przepisów szczególnych zawartych w art. 40, 42, 45 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003. Celem tych przepisów jest doprowadzenie do bezzwłocznego powrotu dziecka do państwa jego stałego pobytu, którego sąd, jako ostatni, wydał orzeczenie nakazujące powrót dziecka, zaopatrzone w świadectwo, o którym mowa w art. 42 ust. 2. Do tego sądu należy merytoryczne zbadanie wszystkich okoliczności decydujących o tym, czy dziecko ma powrócić do kraju, z którego zostało uprowadzone, w tym także okoliczności wymienionych w art. 23 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 oraz okoliczności, które legły u podstaw oddalenia wniosku o wydanie dziecka przez sąd kraju, do którego dziecko uprowadzono, a ocena ta ma uwzględniać dobro dziecka. Wydane przez ten sąd orzeczenie nakazujące powrót dziecka jest orzeczeniem ostatecznym, które ma być bezzwłocznie wykonane w kraju, do którego dziecko uprowadzono i nie podlega już tam jakiegokolwiek ocenie merytorycznej. Zgodnie z art. 42 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 - orzeczenie takie uznaje się i wykonuje w innym państwie członkowskim bez potrzeby nadania klauzuli wykonalności oraz bez możliwości sprzeciwienia się uznaniu. Jest to procedura autonomiczna, zawierająca przepisy szczególne, mające pierwszeństwo przed przepisami przewidującymi drogę ogólną, zawartymi w sekcji 1, 2 i 3 rozdziału III. Z powołaniem się na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 września 2014 r., I CSK 426/14 (OSNC 2015/7-8/95) stwierdził, że przepisy te - jako szczególne - wymagają ścisłej wykładni i nie dopuszczają możliwości stosowania w drodze analogii przepisów regulujących ogólną drogę postępowania, w tym między innymi przepisów art. 21 ust. 3 czy art. 23 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003. Wskazał też na jednolite w tej kwestii orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE. Celem takiego uregulowania jest przeciwdziałanie opóźnieniu powrotu dziecka do kraju, z którego zostało

uprowadzone. Sąd państwa wykonania nie może w żaden sposób sprzeciwić się uznaniu ani wykonaniu orzeczenia, w stosunku do którego wydano świadectwo przewidziane w art. 42 ust. 2 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003; może wyłącznie stwierdzić jego wykonalność na wniosek osoby uprawnionej, w trybie przewidzianym przepisami państwa wykonania orzeczenia. Wniosek taki nie jest jednak konieczny, gdyż orzeczenie jest bezpośrednio wykonalne, bez potrzeby stwierdzenia wykonalności.

Skargę kasacyjną od tego postanowienia wniosła wnioskodawczyni, opierając ją na obydwu podstawach z art. 398³ § 1 k.p.c. Zarzuciła naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 23 lit. a rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 oraz niewłaściwe niezastosowanie art. 3 ust. 1 i 2 Konwencji o prawach dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Stanów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. W ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania podniosła zarzut naruszenia art. 378 § 1 zd. pierwsze k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.

Wnioski kasacyjne zmierzają do uchylenia w całości zaskarżonego postanowienia oraz postanowienia Sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania temu ostatniemu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Skarga kasacyjna stanowi środek odwoławczy o szczególnym charakterze, nakierowany na ochronę interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa i jednolitości wykładni i umożliwiający usunięcia z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub oczywiście wadliwych, nie zaś jako ogólnie dostępny środek zaskarżenia orzeczeń nie satysfakcjonujących stron. Realizacji przypisanego mu celu służy instytucja tzw. przedsądu, ustanowionego w art. 398⁹ k.p.c., w ramach którego Sąd Najwyższy dokonuje wstępnej oceny sprawy przedstawionej mu ze skargą kasacyjną. Zakres przeprowadzanego badania jest ograniczony do kontroli, czy w sprawie występują przewidziane w art. 398⁹ § 1 pkt 1 - 4 k.p.c. okoliczności uzasadniające przyjęcie skargi do rozpoznania.

Skarżąca uzasadniła potrzebę rozpoznania jej skargi przesłanką z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. to znaczy wystąpieniem w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, wymagającego rozstrzygnięcia, czy procedura określona w przepisach art. 11 ust. 8, art. 40 oraz art. 42 – 45 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003, przewidująca w szczególności wydanie zaświadczenia, o którym mowa w art. 42 ust. 1 tego rozporządzenia i dotycząca wykonalności orzeczeń zarządzających powrót dziecka zgodnie z przepisami rozdziału III sekcja 4 rozporządzenia wyłącza zastosowanie art. 23 lit. a rozporządzenia. W jej ocenie dotychczasowa linia orzecznicza pozostaje w wyraźnej sprzeczności z systemowymi założeniami systemu prawa krajowego, europejskiego i szeroko pojętego prawa międzynarodowego, które nakazują przyznanie nadrzędnej roli dobru dziecka, czego nie gwarantuje wyłączenie możliwości kontroli orzeczenia nakazującego powrót dziecka przez sąd państwa, w którym orzeczenie to ma zostać wykonane.

Istotnym zagadnieniem prawnym w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. jest zagadnienie nowe, jeszcze należycie nie przeanalizowane albo też takie, którego dotychczasowe rozwiązanie jest - z poważnych przyczyn - niezadowalające; może to również być zagadnienie, które wprawdzie zostało już poddane procesom wykładni, jednak nadal nie doczekało się jednoznacznego wyjaśnienia i budzi poważne spory, znajdujące odbicie w niejednolitym orzecznictwie. Przedstawienie takiego zagadnienia wymaga dochowania reguł analogicznych do tych, które ukształtowane zostały przy formułowaniu zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości. Konieczne jest więc przedstawienie wyraźnych wątpliwości co do interpretacji określonego przepisu lub zespołu przepisów, poparte analizą orzecznictwa i piśmiennictwa oraz wykazanie, że problem ten ma istotne znaczenie w przedstawionej sprawie, a jego rozwiązanie rzutować będzie na sposób jej rozstrzygnięcia w postępowaniu kasacyjnym.

Skarżąca dostrzega, że poglądy Sądów obydwu instancji, szeroko podbudowane orzecznictwem sądowym, w tym wieloma orzeczeniami Trybunału Sprawiedliwości UE, odpowiadają powszechnie przyjmowanej wykładni znajdujących zastosowanie w sprawie aktów prawnych. Swój sprzeciw przeciwko temu kierunkowi interpretacji motywuje głównie dotychczasowym przebiegiem postępowania i faktem niewyrażenia zgody na powrót dzieci do Belgii orzeczony

postanowieniem Sądu Okręgowego w P. z 20 czerwca 2017 r. Pomija jednak, że orzeczenie sądu polskiego zapadło w postępowaniu o innym charakterze i ograniczonym zakresie badania, natomiast przedmiotem postępowania jest obecnie wykonanie orzeczenia wydanego przez sąd mający jurysdykcję do orzekania o władzy rodzicielskiej i miejscu pobytu dzieci w postępowaniu o pełnym zakresie badania i oceny okoliczności istotnych w tej kwestii, w tym przesłanki, które skłoniły Sąd Okręgowy w P. do orzeczenia o odmowie powrotu dzieci do Belgii i rozważenia, jakie rozwiązanie konfliktowej sytuacji rodzinnej leży w najlepszym interesie dzieci. Uzasadniając wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca nie wskazała na jakiegokolwiek nowe, dotychczas nieuwzględnione w orzecznictwie aspekty prawne wskazujące na wadliwość ustabilizowanej wykładni przepisów konwencji haskiej w zw. z rozporządzeniem nr 2201/2003 (WE). Twierdzenie, że wyłączenie kontroli prawomocnego orzeczenia sądu belgijskiego przez sąd polski nie gwarantuje przestrzegania zasady nadrzędności dobra dziecka w sytuacji, kiedy zagadnieniu temu sąd mający w tym zakresie jurysdykcję poświęcił szczegółowy i obszerny wywód w swoim uzasadnieniu, wskazuje na niezrozumienie istoty współpracy sądów Unii Europejskiej i celów przyjęcia aktów prawnych porządkujących i upraszczających uznawanie i wykonywanie orzeczeń innego państwa. Specyficzny kształt postępowania o nakazanie powrotu dziecka przyjęty w konwencji haskiej jest konsekwencją rozsądnego przekonania, że uprowadzenie stanowi zagrożenie dla dziecka i konieczne jest szybkie działanie, by przywrócić stan sprzed uprowadzenia, a jednocześnie doprowadzić do rozstrzygnięcia spornych kwestii dotyczących dziecka w drodze prawnej, przed sądem mającym jurysdykcję w tym zakresie. Należy zwrócić uwagę, że orzeczenie, którego wykonaniu sprzeciwia się wnioskodawczyni zostało wydane przez taki właśnie sąd i w przewidzianym do tego celu postępowaniu. Z uwagi na to, że postępowanie toczyło się przed sądem innego państwa Unii Europejskiej, który orzekał w zakresie swojej jurysdykcji, wyłączenie kontroli tego orzeczenia na etapie postępowania wykonawczego nie stanowi argumentu wskazującego na potrzebę szukania dróg podważenia interpretacji utrwalonej, potwierdzonej orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości UE. Jeśli zaś chodzi o dbałość o ochronę dobra dzieci na etapie wykonania

orzeczenia zobowiązującego do powrotu dzieci, wskazać należy na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2021 r., I CSKP 38/21 (OSNC 2021/9/60), w którym wskazał na możliwość stosowania art. 577 k.p.c. w odniesieniu do orzeczeń sądu zapadających w postępowaniu wykonawczym, na skutek ewentualnych nowych okoliczności powstających na tym etapie, w związku z realizacją orzeczenia. Sąd, który wydał na wniosek uprawnionego postanowienie zlecające kuratorowi sądowemu przymusowe odebranie dziecka (art. 598⁶ k.p.c.), jest zobligowany do zapewnienia, by postępowanie wykonawcze przebiegało w taki sposób, by dobro dziecka nie zostało naruszone, zwłaszcza by nie doznało ono krzywdy fizycznej lub moralnej. Może to skutkować wstrzymaniem wykonania orzeczenia do czasu ustania stanu zagrożenia i wydaniem stosownych zarządzeń zapewniających przeprowadzenie procedury wydania dziecka w sposób nie naruszający jego dobra, w tym zmierzających do przywrócenia lub wzmocnienia więzi między dzieckiem a rodzicem, który ma przejąć nad nim pieczę, zneutralizowania postępowania rodziców, pochłoniętych własnym sporem, nie dostrzegających potrzeb dziecka i czyniących z jego wydania zdarzenie traumatyczne, pociągające za sobą znaczne ryzyko szkód psychicznych (art. 598¹² k.p.c.). Okoliczności tego rodzaju nie stanowią - wobec treści art. 598⁵ § 5 k.p.c. - podstawy zmiany prawomocnego postanowienia nakazującego powrót dziecka, ale mogą uzasadniać czasowe wstrzymanie jego wykonania (art. 598¹² § 2 k.p.c.) i podjęcie w tym czasie wszystkich środków, których można rozsądnie oczekiwać, ułatwiających realizację postanowienia powrotowego oraz złagodzenie trudnej dla dziecka sytuacji z tym związanej, w tym odpowiedniego zorganizowania kolejnej próby jego odbioru. W tym czasie rodzic inicjujący postępowanie wykonawcze również może podjąć kroki ułatwiające organizację powrotu dziecka, do czasu rozstrzygnięcia sporu o opiekę. Wbrew zgłaszanym przez skarżącą obawom przepisy procesowe gwarantują należyłą ochronę dobra dziecka także w wypadku istnienia orzeczenia nakazującego jego odebranie. Jest to dodatkowy argument podważający stanowisko wnioskodawczyni, że w sprawie ujawniły się okoliczności uzasadniające zakwestionowanie powszechnie akceptowanego rozumienia art. 11 ust. 8, art. 40 oraz art. 42 – 45 rozporządzenia

Rady (WE) nr 2201/2003 jako szczególnych, wyłączających stosowanie art. 23 lit. a tego rozporządzenia.

Z powyższych przyczyn nie sposób uznać, że wystąpiła powołana przez skarżącą podstawa przyjęcia jej skargi kasacyjnej do rozpoznania. Okoliczności sprawy nie wskazują także, aby zachodziły inne przesłanki przedsądu, przewidziane w art. 398⁹ § 1 k.p.c., wobec czego Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi do rozpatrzenia na podstawie art. 398⁹ § 1 i 2 k.p.c.